

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра банківської справи

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
за освітньою програмою «Міжнародний банківський бізнес»

на тему: «ОЦІНКА КРЕДИТНОГО РИЗИКУ БАНКІВ УКРАЇНИ»

Виконавець:

студент ФФБС

_____ Гой В.К.

/підпис/

Науковий керівник:

к.е.н., доцент

_____ Сирчин О.Л.

/підпис/

Одеса 2021

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність. Кредитний ризик традиційно займає перше місце серед банківських ризиків і призводить до значних збитків у діяльності й окремих комерційних банків, і банківської системи загалом. Наслідком прийняття надмірного кредитного ризику є зниження якості кредитного портфеля, що може спричинити втрату капіталу та ліквідності банку. Погіршення стану окремого банку та всієї банківської системи, тягне за собою численні фінансові втрати вкладників, інших його кредиторів та зростання напруги в суспільстві загалом. Для уникнення банкрутства і досягнення стійкого становища на ринку, банкам необхідно застосовувати ефективні методи та інструменти управління кредитними ризиками.

Питанню управління кредитним ризиком банку присвячено праці таких вітчизняних та зарубіжних науковців і практиків, як: В. Бобиль, О. Васюренко, Ж. Довгань, В. Вітлінський, Х. Грюнінг, О. Дзюблюк, Л. Жердецька, О. Кириченко, В. Коваленко, Л. Кузнецова, О. Лаврушин, К. Мельник, А. Мороз, Л. Примостка, В. Севрук та ін. Доцільним напрямком досліджень є виявлення адекватності існуючих методів оцінки кредитного ризику сьогоднішнім реаліям, а також виявлення тих чинників кредитного ризику, які мають найвагоміший вплив на теперішній стан кредитної діяльності банків.

Мета кваліфікаційної роботи – обґрунтувати чинники та перспективні напрями оцінки кредитного ризику банків на засадах теоретичного визначення його змісту та практичної оцінки.

Досягнення мети потребує постановки та досягнення наступних завдань:

- розкрити економічний зміст та підходи щодо оцінки кредитного ризику банків;
- охарактеризувати законодавче регулювання оцінки кредитного ризику в банках України;
- визначити тенденції розвитку кредитної діяльності банківської системи України;
- провести оцінку кредитного ризику банків України та взаємозв'язок з дохідністю;
- проаналізувати вплив карантинних обмежень на рівень кредитного ризику банків України;
- обґрунтувати чинники кредитного ризику банків;
- визначити перспективи використання фінансових технологій в оцінці кредитного ризику.

Об'єктом дослідження є процес оцінки кредитного ризику банків.

Предметом дослідження виступають теоретико-методичні підходи та практичні засади оцінки кредитного ризику.

У роботі були використані загальнонаукові та специфічні методи, а саме абстракції, узагальнення, групування, статистичного порівняння, формалізації та графічний метод.

Інформаційною базою дослідження виступили праці вітчизняних та іноземних вчених, статистичні дані центральних банків, в тому числі Національного банку України, а також дані окремих банківських установ.

Дипломна робота містить 71 сторінку, 9 таблиць, 17 рисунків, список літератури з 61 найменування.

Публікації. Жердецька Лілія, Гой Владислав. Оцінка кредитного ризику банків України: вплив карантинних обмежень. Економіка, фінанси, банківська справа та освіта: актуальні питання розвитку, досягнення та інновації: матеріали VI Міжнародної наук.-практ. Інтернет-конф. (Одеса, 15-16 квіт. 2021 р.) / за ред. д-ра екон. наук, доц. Д. В. Завадської. Одеса: ОНЕУ, 2021. 450. с.85-87

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі кваліфікаційної роботи «**НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНКИ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ БАНКІВ**» розглядаються науково-методичні засади оцінки кредитного ризику банків. Визначено економічний зміст кредитного ризику банків. Охарактеризовано законодавче забезпечення, що регулює процеси оцінки кредитного ризику в банках України.

Встановлено, що під кредитним ризиком слід розуміти абсолютну величину або ймовірність втрати банком частини своїх ресурсів, недотримання прибутків або збільшення витрат у результаті здійснення кредитних операцій.

Аргументовано послідовність етапів, які використовуються в ході управління кредитним ризиком, як на рівні окремого позичальника, так і на рівні всього портфеля, наступна:

1. ідентифікація кредитного ризику;
2. оцінка кредитного ризику;
3. вибір методу управління кредитним ризиком;
4. контроль за реалізацією вибраних методів

Методики та процедури, визначені НБУ, є обов'язковими і мінімально необхідними для визначення банком у внутрішньобанківських положеннях. Необхідно зазначити, що банк самостійно визначає ймовірність дефолту позичальника відповідно до процедури, яку визначає Національний банк України та в межах діапазону, визначеного для кожного класу позичальника

У другому розділі кваліфікаційної роботи «**ОЦІНКА КРЕДИТНОГО РИЗИКУ БАНКІВ УКРАЇНИ**» проаналізовано тенденції розвитку кредитної діяльності банківської системи України. Надано оцінку кредитного ризику банків України та охарактеризовано його взаємозв'язок з дохідністю. Проаналізовано вплив карантинних обмежень на рівень кредитного ризику банків України. Зроблено висновки стосовно можливого негативного впливу, який позначиться на показниках кредитного ризику банків найближчим часом

Рівень ризику кредитної діяльності на початку 2020 року ще до так званої «корона-кризи» був дуже високим. Як зазначалося вище, ці показники зумовлені кризою 2014 року та політикою НБУ щодо підсилення стандартів регулювання та очищення банківського сектору економіки України.

Підвищення рівня ризику відбулося станом на 01.06.2020 р., що частково може бути пояснене карантинними обмеженнями та погіршенням фінансового стану позичальників. Таке погіршення відбулося за всіма категоріями клієнтів – фізичними та юридичними особами. Водночас показники процентної маржі відреагували на зростання резервів більш суттєво: чиста процентна маржа скоротилася до 4,75%, а різниця між NIM та RAM склала 43,55% станом на 01.06.2020 року. Наступне погіршення маржі відбулося станом на 01.01.2021 р. із поступовим відновленням на протязі наступних 2-ох місяців.

Платіжна дисципліна позичальників погіршилася, найбільше для ризикових боржників. Навесні 2020 р. спостерігався пік погіршення платіжної дисципліни фізичних осіб. У цей період стрімко зростала частка прострочених кредитів та процентів за ними. Частка дефолтів у банків-лідерів цього сегмента також зросла, однак нерівномірно. Приріст прострочки залежав від особливостей кредитних продуктів, що пропонувалися банками: показники гірші для портфелів, у яких переважають кеш-кредити¹³. Влітку збільшено покриття працюючого портфеля резервами з 3.8% до 5%. Однак фактичні кредитні збитки можуть бути вищими, оскільки частина боржників отримала відтермінування для сплати за кредитом завдяки програмам реструктуризації.

Банки з квітня 2020 р. мали змогу гнучко реструктуризовувати позики з ознаками погіршення платіжної дисципліни. Реструктуризація охопила щонайменше десятку частину портфеля. Заразом особливості певних кредитних продуктів, зокрема кредитних карток, давали змогу банкам не відображати прострочення, а включати нараховані проценти до основної суми заборгованості в межах кредитного ліміту. У такому разі банки могли не фіксувати фактів несвоєчасного обслуговування. Для усунення подібних прогалин НБУ уніс зміни до Положення № 351 про оцінку банками кредитного ризику. Відтепер неотримання від позичальника платежів для погашення нарахованих процентів уважатиметься простроченням навіть за умов їхньої капіталізації

У третьому розділі кваліфікаційної роботи «СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМ ОЦІНКИ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ В БАНКАХ» обґрунтовано чинники, які впливають на показники кредитного ризику банківських систем окремих країн світу. Запропоновані перспективи використання фінансових технологій в оцінці кредитного ризику (Business Intelligence, Data Mining, Data Science, Machine Learning, Artificial Intelligence).

Доведено, що більш високі значення показників кредитного ризику притаманні країнам з низьким рівнем доходів або доходами нижче середніх.

Закономірність у зміні значень показників кредитного ризику за країнами відповідно до конкретних періодів часу не виявлено.

Проведене дослідження не дозволило довести наявності зв'язку між показниками кредитного ризику та іншими показниками. Отже, можемо дійти висновку, що економіки країн розвиваються з різною інтенсивністю і необхідно враховувати вплив більшої кількості чинників. Лише за показниками співвідношення власного капіталу до активів банків та частки непрацюючих кредитів у загальному кредитному портфелі зв'язок виявився більш щільним, особливо для України, якщо виключити аномальні значення зростання рівня непрацюючих кредитів після 2016 року. Зв'язок зворотній, що свідчить про те, що банки з низьким значенням непрацюючих кредитів (кредитного ризику) є більш фінансово стійкими, або банкам з більш якісним кредитним портфелем не потрібно підтримувати високі значення фінансового важелю.

ВИСНОВКИ

Під кредитним ризиком слід розуміти абсолютну величину або ймовірність втрати банком частини своїх ресурсів, недотримання прибутків або збільшення витрат у результаті здійснення кредитних операцій.

Основна класифікація рівня кредитного ризику, якій приймає банк, виділяє дві групи ризику: 1) ризик індивідуальний (ризик на рівні позички або позичальника); 2) ризик портфельний (ризик на рівні всіх позичок або окремих груп позичок).

Послідовність етапів, які використовуються в ході управління кредитним ризиком, як на рівні окремого позичальника, так і на рівні всього портфеля, наступна: 1) ідентифікація кредитного ризику; 2) оцінка кредитного ризику; 3) вибір методу управління кредитним ризиком; 4) контроль за реалізацією вибраних методів.

Кінцевою метою банку з оцінки кредитних ризиків (з точки зору НБУ) є класифікація і віднесення кредитних активів до одної з двох, п'яти або десяти категорій якості в залежності від типу позичальника. Знаючи структуру кредитного портфеля по групах якості позичок, банком визначається середній відсоток проблемних позичок. У цьому разі банк має можливість здійснювати ряд заходів, направлених на зниження втрат по кредитних операціях.

Оскільки метою діяльності банку є отримання максимального прибутку при мінімально можливому ризиком, то банк може опинитися в одній із зон ризику:

- Зона допустимого ризику (безпечного функціонування) – банк забезпечує себе мінімально необхідним доходом і приймає на себе допустимий ризик (банк може втратити тільки частину свого прибутку).
- Зона неприпустимого або критичного ризику – банк приймає такий ризик, унаслідок якого ймовірність отримання запланованих доходів значно

знижується (банк втрачає всі доходи, що приводить до можливого порушення у виконанні зобов'язань перед вкладниками).

- Зона катастрофічного ризику (недостатньої прибутковості) – в результаті реалізації ризику банк не одержує як суму запланованих доходів, так і може втратити можливість отримання основного боргу, що може привести до серйозних порушень фінансової стійкості і, як наслідок, до банкрутства банку.

Порядок визначення банками України розміру кредитного ризику та формування резервів для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями визначено Постановою Правління НБУ № 351 від 30 червня 2016 року: «Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» (зі змінами та доповненнями). Це Положення встановлює мінімальні вимоги до банків щодо визначення розміру очікуваних втрат (збитків) за активними банківськими операціями внаслідок реалізації кредитного ризику. Підходи, визначені цим Положенням, ґрунтуються на принципах і рекомендаціях Базельського комітету з банківського нагляду, включаючи застосування компонентів кредитного ризику (EAD – експозиція під ризиком, PD – імовірність дефолту боржника/контрагента, LGD – втрати в разі дефолту).

Підсумовуючи тенденції розвитку кредитної діяльності банків України протягом досліджуваного періоду, можна констатувати наступне:

- нестійкі темпи відновлення банківського кредитування внаслідок кризи 2007-2008 рр., 2014 р. зі скороченням його обсягів починаючи з 2019 року внаслідок списання непрацюючих активів та зростання вкладень в ОВДП;

- витіснення кредитування з портфелів робочих активів банків на користь ОВДП: по-перше, вкладення в державні цінні папери є достатньо дохідними в Україні, а їхній ризик нижчий порівняно із кредитуванням клієнтів; по-друге, значний вплив на середнє значення показника по системі мають державні банки, які є основними держателями ОВДП;

- значний рівень резервів та, відповідно, ризикованості кредитної діяльності банків України, який знижується навіть на тлі карантинних обмежень (що потребує додаткового аналізу);

- тенденція до зниження кредитних ставок, починаючи із середини 2019 року (із окремими періодами підвищення) та скорочення розриву між кредитними ставками в іноземній та національній валютах.

За результатами оцінки показників локалізації ризику та доходу встановлене наступне. Станом на 01.01.2019 р. та 01.01.2020 р. кореляція між дохідністю та ризиком банківської діяльності є низькою. Зазначене пояснюється тим, що банки по-різному реагують на шоківі (кризові) події, тому рівень дохідності та ризикованості характеризується значною варіацією (як в період 2009-2010 рр.). У періоди відносної стабілізації, коли банки списали значну кількість проблемної заборгованості та відновили прибуткову діяльність рівень взаємозв'язку між дохідністю та ризикованістю підвищується. Для 2-ох періодів характерним є скупчення точок у 3-ій групі

(банки, що здійснюють переважно консервативну кредитну політику, приймаючи низький рівень ризиків та отримуючи відповідно низький дохід (розташовані на лінії відповідності ризиків і доходів та максимально близько до початку координат). Однак із відновленням прибуткової діяльності з'являються банки із підвищеним рівнем доходності та ризику.

Внаслідок того, що банки України мали значний обсяг проблемної заборгованості ще на початку 2020 року, карантинні обмеження не спричинили збиткової діяльності банків, хоча й мали негативний вплив на процентну маржу банків. Поясненням цього явища може бути запропонований НБУ в 2020 році підхід щодо застосування гнучкого підходу до реструктуризації заборгованості за кредитами позичальників. Іншими словами, відбулося погіршення платіжної дисципліни без відображення у звітності доформування резервів за активними операціями.

У роботі проведено оцінку впливу окремих чинників на кредитний ризик банків певних країн. Проаналізовано дані 14 країн, в тому числі й України. У ході дослідження визначено щільність зв'язку між такими показниками: між часткою непрацюючих кредитів у загальній сумі кредитного портфелю; між темпами зростання ВВП; між показником інфляції (індексу споживчих цін); між співвідношенням капіталу до активів банків.

Встановлено, що більш високі значення показників кредитного ризику притаманні країнам з низьким рівнем доходів або доходами нижче середніх. Закономірність у зміні значень показників кредитного ризику за країнами відповідно до конкретних періодів часу не виявлено.

Проведене дослідження не дозволило довести наявність зв'язку між показниками кредитного ризику та іншими показниками. Отже, можемо дійти висновку, що економіки країн розвиваються з різною інтенсивністю і необхідно враховувати вплив більшої кількості чинників. Лише за показниками співвідношення власного капіталу до активів банків та частки непрацюючих кредитів у загальному кредитному портфелі зв'язок виявився більш щільним, особливо для України, якщо виключити аномальні значення зростання рівня непрацюючих кредитів після 2016 року. Зв'язок зворотній, що свідчить про те, що банки з низьким значенням непрацюючих кредитів (кредитного ризику) є більш фінансово стійкими, або банкам з більш якісним кредитним портфелем не потрібно підтримувати високі значення фінансового важелю.

Останніми роками світ зіткнувся з діджиталізацією та її значним поширенням у повсякденному житті. Діджиталізація впливає на спосіб спілкування і взаємодії людей і соціальної, комерційної та фінансової сферах. Таке просування цифрових технологій призводить до значних змін у глобальній економіці і в суспільстві в цілому. Воно також змінює спосіб надання фінансових послуг поряд із загальною глобальною позитивною динамікою в освоєнні цифрових фінансових послуг. Очікується, що освоєння цифрових фінансових послуг буде продовжувати зростати найближчими

роками, виступаючи в якості каталізатора для подальшого розвитку та інновацій

АНОТАЦІЯ

Гой Владислав Костянтинович «ОЦІНКА КРЕДИТНОГО РИЗИКУ БАНКІВ УКРАЇНИ»

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
за освітньою програмою «Міжнародний банківський бізнес»
Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2021.

У роботі розглядаються науково-методичні засади оцінки кредитного ризику банків. Визначено економічний зміст кредитного ризику банків. Охарактеризовано законодавче забезпечення, що регулює процеси оцінки кредитного ризику в банках України.

Проаналізовано тенденції розвитку кредитної діяльності банківської системи України. Надано оцінку кредитного ризику банків України та охарактеризовано його взаємозв'язок з доходністю. Проаналізовано вплив карантинних обмежень на рівень кредитного ризику банків України. Зроблено висновки стосовно можливого негативного впливу, який позначиться на показниках кредитного ризику банків найближчим часом

Обґрунтовано чинники, які впливають на показники кредитного ризику банківських систем окремих країн світу. Запропоновані перспективи використання фінансових технологій в оцінці кредитного ризику (Business Intelligence, Data Mining, Data Science, Machine Learning, Artificial Intelligence).

Ключові слова: банк, кредитний ризик, ефективність, доходність, непрацюючі кредити, фінансові технології.

ANNOTATION

Goy Vladyslav "CREDIT RISK ASSESSMENT OF UKRAINIAN BANKS"

Qualifying work for a bachelor's degree
in specialty 072 "Finance, Banking and Insurance"
under the educational program "International Banking"
Odessa National Economic University. - Odessa, 2021.

The theses consider the scientific and methodological principles of credit risk assessment of banks. The economic content of banks' credit risk is determined. The legislative provision regulating the processes of credit risk assessment in the banks of Ukraine is described.

The trends of credit activity development of the banking system of Ukraine are analyzed. An assessment of the credit risk of Ukrainian banks is provided and its relationship with profitability is described. The impact of quarantine restrictions on the level of credit risk of Ukrainian banks is analyzed. Conclusions regarding the possible negative impact in the near future that will affect the credit risk indicators of banks are made.

The factors influencing the credit risk indicators of the banking systems of some countries of the world are substantiated. Prospects for the use of financial technologies in credit risk assessment (Business Intelligence, Data Mining, Data Science, Machine Learning, Artificial Intelligence) are proposed.

Key words: bank, credit risk, efficiency, profitability, non - performing loans, financial technologies.